

เนื่องจากการศึกษาค้นคว้า คำรา เอกสาร วารสาร และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ไม่พบว่าผู้ใดเขียนถึงบทบาทของอาจารย์พยาบาลที่เฉพาะเจาะจงมากนัก การเสนอวรรณคดีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้จะครอบคลุมถึงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาทั่วไป โดยผู้วิจัยมีความเชื่อว่าสามารถเป็นแนวคิดปรับเข้าสู่บทบาทของอาจารย์พยาบาลซึ่งเป็นอาจารย์ระดับอุดมศึกษาเช่นเดียวกันได้ และพร้อมกันนั้นก็จำแนกบทบาทด้านต่าง ๆ ของอาจารย์พยาบาลออกเป็นกลุ่มของบทบาท 5 ด้าน คือ บทบาทด้านการสอน ด้านการวิจัยการเขียนตำราและบทความ ด้านการบริการสังคม ด้านกิจกรรมนักศึกษา ด้านการบริหารและวิชาชีพ จึงมีรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

Krech; Crutchfield and Ballachy (1962 : 311) ได้กล่าวถึงบทบาทว่าเป็นกลุ่มของความคาดหวัง (Family of Expectancy) ภิญโญ สาร (2519 ก : 283) ให้ความหมายของบทบาทว่าเป็นความมุ่งหวังที่บุคคลอื่นคาดว่าบุคคลในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งพึงกระทำ บทบาทมักจะควบคู่อยู่กับตำแหน่งที่บุคคลดำรงอยู่เสมอ ซึ่งโสภาก ชูพิบูลชัย และอรทัย ชื่นมนุชย์ (2515 : 129) ได้กล่าวให้ความหมายของบทบาทในทำนองเดียวกันว่า ทุกตำแหน่งจะถูกสมาชิกในชุมชนคาดหวังไว้ในระดับหนึ่งว่า พฤติกรรมเช่นไรที่บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ควรประพฤติปฏิบัติ

Clark, and others (1979 : 47 - 48) ให้ความหมายของบทบาทว่าเป็นหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำเมื่อเข้าครอบครองตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งรวมทั้งหน้าที่ตามตำแหน่งและตามความคาดหวัง

Mac Donald and Schellenberg (1971 : 3) ให้ความหมายของบทบาทว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพราะหากว่าไม่มีความสัมพันธ์กันแล้ว แนวคิดเรื่องบทบาท

ก็จะไม่เกิดขึ้นและพร้อมกันนี้ได้อ้างถึง Levinson (Mac Donald and Schellenberg 1971 : 11) ซึ่งให้ความหมายของบทบาทว่า

1. บทบาท หมายถึง เกณฑ์ปกติ (Norms) ความคาดหวัง (Expectation) ข้อห้าม (Taboos) ความรับผิดชอบ (Responsibilities) และลักษณะอื่น ๆ เกี่ยวกับตำแหน่งตามที่สังคมกำหนด จะเห็นได้ว่าในความหมายนี้ บทบาทหมายถึงหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำ

2. บทบาท หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งพึงคิดและกระทำเพื่อตำแหน่งนั้น ๆ ในความหมายนี้ บทบาทเป็นความคาดหวังของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ต่อบทบาทที่ตนเองต้องประพฤติปฏิบัติ

3. บทบาท หมายถึง แนวทางที่บุคคลพึงกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ในความหมายนี้ บทบาทคือ การที่บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งประพฤติปฏิบัติตามบทบาทตามความคาดหวังของสังคมที่กำหนดไว้สำหรับตำแหน่งนั้น ๆ

กิติ ศยัคคานนท์ (2518 : 35 - 36) ได้กล่าวถึง การคาดหวังในบทบาทของบุคคล นอกจากจะคาดหวังบุคคลควรกระทำหรือไม่ควรกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ยังมีคความหมายรวมถึงเรื่องการคาดหวังว่า บุคคลนั้นควรจะมีลักษณะอุปนิสัยอย่างไร ควรจะเป็นบุคคลแบบไหนอีกด้วย และในแนวความเห็นนี้ Mac Donald and Schellenberg (1971 : 8 - 9) ได้กล่าวสนับสนุนว่า บทบาทนอกจากจะแสดงให้ทราบถึงขอบเขตของตำแหน่ง หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดให้พึงปฏิบัติในขณะครอบครองตำแหน่งนั้น ๆ แล้วยังกล่าวรวมถึงคุณลักษณะของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ด้วย ซึ่งอาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความคาดหวังของบุคคลอื่นต่อบทบาทของผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง นอกจากจะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจ ความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ และค่านิยมของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นอีกด้วย (Krech, and others 1962 : 311)

พิทยา สุวรรณชฎ (2517 : 169) ได้กล่าวถึงบทบาท พอสรุปได้ว่า

1. บทบาทมีประจำอยู่ในทุกสถานภาพของสังคม
2. วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคม เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง

ในการกำหนดบทบาท

3. การที่บุคคลจะทราบบทบาทใดต้องมีสังคมกรรม (Socialization)

4. บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้นอาจไม่สอดคล้องกับเกณฑ์ปกติของสังคม ทั้งนี้ เพราะบทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้น เป็นผลของปฏิกริยาแห่งบุคคลลัทธิภาพของบุคคลที่ครองสถานภาพ รวมเข้ากับบุคคลลัทธิภาพของบุคคลอื่นที่มาร่วมในพฤติกรรม อีกทั้งยังรวมถึงเครื่องกระสุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ ที่เกิดการติดต่อทางสังคมด้วย

จากแนวความคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาเบื้องต้นเกี่ยวกับ "บทบาท" อาจพอสรุปได้ว่าบทบาทใดถูกกำหนดขึ้นจากปัจจัย 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. บทบาทที่ถูกกำหนดโดยสังคมในรูปของหน้าที่ความรับผิดชอบ ความความคาดหวัง กฎระเบียบ เกณฑ์ปกติของสังคมที่บุคคลพึงยึดถือปฏิบัติในการดำรงตำแหน่งหนึ่ง ๆ
2. บทบาทที่กำหนดโดยบุคคลลัทธิภาพของบุคคล ได้แก่ ทักษะ ความเชื่อ ค่านิยม ประสบการณ์ ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ

จะเห็นว่า การกำหนดบทบาทขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและสังคม ดังนั้น บุคคลจะกระทำบทบาทใดอย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกันของความต้องการของตนเองและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ตาม ความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือ เมื่อบุคคลมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน ย่อมมีปัญหาข้อขัดแย้งเกิดขึ้นได้เสมอ อาจจะมีมากหรือน้อยแล้วแต่กรณีที่เราพบเท่าที่คนเรายังมีวิธีการคิด ความเห็น การรับรู้ ค่านิยม จุดมุ่งหมายในการกระทำแตกต่างกันออกไป และถ้ามองคติถือกันหรือมีผลประโยชน์ขัดกันด้วยแล้วก็ยิ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ความขัดแย้งบังเกิดขึ้นได้โดยง่าย

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของคำว่า "ความขัดแย้ง" ไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันว่า หมายถึง สภาพการณ์ที่ทำให้บุคคลอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถจะตัดสินใจหรือตกลงหาข้อยุติอันเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่ายได้ (กำจิก สวัสดิ์โอ ม.ป.ป. : 37 ; ทิศนา แชนมณี 2522 : 139 ; สนั่น แก้วปู้วัก 2525 : 5)

ความขัดแย้งของบทบาท อาจเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ ดังเช่น สนั่น แก้วปู้วัก (2525 : 5 - 6) กล่าวว่า ความขัดแย้งอาจเกิดจากความแตกต่างระหว่าง

บุคคลในลักษณะที่ว่า บุคคลมีความคิดเห็น วิธีการคิด ค่านิยม และการรับรู้ที่แตกต่างกัน Arndt and Huckabay (1975 : 184 - 188) กล่าวว่า ความขัดแย้งอาจเกิดจากการที่บุคคลไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง การมองบทบาทของผู้อื่นผิดไปจากความจริง บทบาทที่คลุมเครือไม่ชัดเจน นอกจากนี้ บทบาทที่มากเกินไป ความคาดหวังที่สูงเกินไปก็อาจก่อให้เกิดสภาพการขัดแย้งได้ทั้งสิ้น (Stoner 1978 : 536 - 538) ซึ่ง Clark, and others (1979 : 51 - 52) กล่าวสนับสนุนว่า ในระยะเวลาที่มีจำกัด แต่บุคคลต้องกระทำบทบาทหลาย ๆ อย่างสามารถก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ ตัวอย่างเช่น อาจารย์ในมหาวิทยาลัยผู้ซึ่งต้องแบ่งเวลาที่จะรับผิดชอบในการสอน การวิจัย และการบริการสังคมให้ประสบผลสำเร็จ

ความขัดแย้งอาจเกิดจากการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของตำแหน่งนั้น ๆ ไม่ชัดเจน ซ้ำซ้อนกัน หรือเกิดการสับสนของบทบาทขึ้น ดังที่ Hare (1962 : 119 - 121) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งของบทบาท พอสรุปได้เป็น 3 ประการ คือ

1. บทบาทซ้ำซ้อนกัน (Role collision) เกิดจากบุคคล 2 คน ดำรงตำแหน่งต่างกัน แต่มีบทบาทที่กำหนดซ้ำซ้อนกัน

2. บทบาทไม่ไปด้วยกัน (Role incompatibility) เกิดจากบุคคลดำรงตำแหน่งหนึ่ง แต่ได้รับแรงผลักดันจากบุคคลอื่นให้แสดงบทบาทที่แตกต่างออกไป ซึ่งขัดแย้งกับตำแหน่งที่ดำรงนั้น

3. บทบาทสับสนกัน (Role confusion) เกิดจากบุคคลของดำรงตำแหน่งหลายตำแหน่ง (Dual role) ในเวลาเดียวกัน และบทบาทแต่ละตำแหน่งไม่สอดคล้องกัน ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนในการกระทำพฤติกรรมที่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะขาดการตกลงกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มในเรื่องความคาดหวังสำหรับบทบาทนั้น ๆ

นอกจากนี้ ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นจากบุคคลลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลไม่สอดคล้องกับบทบาทที่ได้กำหนดให้ประพฤติปฏิบัติเนื่องจากการดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ดังที่ Secord and Backman (1964 : 493) กล่าวไว้ใน 3 ลักษณะ คือ

1. คุณลักษณะของบุคคลไม่สอดคล้องกับบทบาทที่คาดหวัง หรือบุคคลนำคุณลักษณะของตนเองเข้าไปผูกพันกับบทบาท

2. บทบาทที่คาดหวังไม่สอดคล้องกับแนวโน้มทัศนคติของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

3. บทบาทที่คาดหวังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ดำรงตำแหน่งในการกระทำ

บทบาทนั้น ๆ

ทั้งนี้กล่าวมาแล้วถึงสาเหตุหลายประการที่ทำให้เกิดความขัดแย้งของบทบาท ซึ่งผลของความขัดแย้งมักก่อให้เกิดความสับสน คับข้องใจขึ้นกับผู้กระทำบทบาท และผลที่มักจะมีเกิดตามมา ก็คือ การเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน ถ้าจะกล่าวโดยสรุปแล้วปัญหาใหญ่ของความขัดแย้งในเรื่องบทบาท มักขึ้นอยู่กับระดับความคาดหวังของบุคคลเกี่ยวกับบทบาทใด ๆ มีแนวโน้มที่จะไม่สอดคล้องกันอยู่เสมอ ซึ่ง Sarbin (1954 : 223) ได้เสนอทางแก้ไขแนวหนึ่งว่า บุคคลผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งใด ๆ ก็ตาม ควรเรียนรู้ที่จะปฏิบัติบทบาทของตนให้เหมาะสม โดยเรียนรู้ว่าตนควรจะทำปฏิบัติอย่างไร และผู้อื่นคาดหวังจะให้ตนปฏิบัติอย่างไรด้วย

Gross, and others (1966 : 39) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจถึงแนวทางหนึ่งที่ยุคดำรงบทบาทควรคำนึงถึงเพื่อเป็นการขจัดความขัดแย้ง คือ

1. จะต้องทราบบุคคลลักษณะของตนเอง
2. จะต้องศึกษาให้ทราบว่า พฤติกรรมรูปแบบใดที่เหมาะสมในการกระทำบทบาทนั้น ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับบุคคลลักษณะของตนเอง
3. พิจารณาความคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทนั้น ๆ
4. ควรมีการประเมินผลการแสดงบทบาทนั้น ๆ ทั้งโดยตนเองและบุคคลอื่น เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

มีอยู่บ่อย ๆ ที่ผู้ดำรงบทบาทไม่สามารถเข้าใจความคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ ต่อบทบาทของตนเอง และในขณะเดียวกัน บุคคลอื่น ๆ ก็ไม่สามารถเข้าใจถึงกระบวนการ ปัญหา ข้อจำกัดและอื่น ๆ ในการกระทำบทบาทนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน จึงมีผู้พยายามคิดหาวิธีที่จะทำให้เกิดความสอดคล้องของบทบาทขึ้น โดย Doyal and Thomas (French and Bell 1980 : 124 - 125) ได้เสนอแนะวิธีที่จะทำให้เกิดความสอดคล้องของบทบาทขึ้น โดยกระทำตามลำดับขั้นต่อไปนี้

1. วิเคราะห์หน้าที่และพฤติกรรมที่ควรจะเป็นของบุคคลในการดำรงตำแหน่งนั้น ๆ
2. ตรวจสอบความคาดหวังของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ
3. ศึกษาความคาดหวังและความต้องการของบุคคลอื่น ๆ คอบทบาทนั้น ๆ

มีการศึกษาที่สนับสนุนแนวคิดนี้ได้ในส่วนหนึ่ง คือ Biddle, and others (Guskin and Guskin 1970 : 1 - 6) ได้ศึกษาดังบทบาทของครูอย่างมีระบบในปี 1966 โดยทำการรวบรวมข้อมูลทั้งหลายเพื่อประเมินค่าโดยให้จับคู่กันระหว่างสิ่งที่ เป็นพฤติกรรมของครูตามที่ครูคาดหวังตามความเชื่อของตนเองกับตามความนิยมชมชอบของครูคนอื่น ๆ ผู้บริหารและบุคคลทั่วไป ในการศึกษาครั้งนี้ ครูต้องตอบคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แตกต่างกัน 30 ลักษณะ เช่น ให้ครูตอบคำถามว่า ควรเผื่อการทุจริตในห้องสอบมากน้อยเพียงใด และตอบคำถามว่า ครูคิดว่าบุคคลอื่น ๆ ต้องการใหญ่ที่เป็นครูเผื่อการทุจริตในห้องสอบมากน้อยเพียงใด คำตอบที่ใด ครูรายงานออกมาว่า ครูอื่น ๆ ผู้บริหาร และบุคคลทั่ว ๆ ไป คิดว่าครูควรเผื่อคอยุ่จะมีการทุจริตในห้องสอบอย่างมาก และสำหรับความเชื่อของครูเองก็คิดว่าควรเผื่อคอยุ่ใหมากพอสมควร จะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกันระหว่างความคาดหวังของครูทั้ง 2 แบบ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า บทบาทที่ครูแสดงออกมาเหมาะสมเพราะเป็นสิ่งที่ครูคิดว่าควรกระทำกับครูคิดว่าเป็นบุคคลอื่น ๆ ต้องการให้ครูกระทำ

จากนิยามที่ว่า การรับรู้เป็นภาพของโลกภายนอกที่บุคคลแต่ละคนมองเห็นในจินตนาการของตนเอง (จำเนียร ชวงโชติ และคณะ 2515 : 82) และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ คือ ความคาดหวัง ความต้องการ ของบุคคลต่อสิ่งนั้น ๆ (Tulving and Donalson 1972 : 93 - 94) ทำให้ผู้วิจัยคาดว่า การศึกษาให้ทราบถึงการรับรู้ของบุคคลผู้ดำรงบทบาทและการรับรู้ของบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องน่าจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติบทบาทให้เหมาะสม ทั้งนี้อาจจัดปัญหาความขัดแย้งของบทบาทได้ในแนวทางหนึ่ง

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของอาจารย์พยาบาลและอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาทั่ว ๆ ไป

วิชาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่มีความเจริญก้าวหน้า มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาควยคี ทั้งในด้านการศึกษาและด้านบริการพยาบาล คงจะไม่มีผู้ใ้ปฏิเสธถ่าจะกล่าวว่ การศึกษาเป็นปัจจัย

ที่มีอิทธิพลต่อฐานะทางเศรษฐกิจและการยอมรับของสังคมมาก การพัฒนาการศึกษาพยาบาลมีส่วนสำคัญในการยกระดับฐานะของวิชาชีพพยาบาลได้อย่างไรนั้น คงต้องมองย้อนหลังไปในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งจะพบว่าการศึกษาพยาบาลเริ่มต้นด้วยความไม่อิสระ เพราะมักจะถูกกำเนิดขึ้นภายใต้หลังคาของคณะแพทยศาสตร์บ้าง โรงพยาบาลบ้าง วัตถุประสงค์ของผู้ทำไว้ให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพยาบาลในอดีต มักจะอยู่บนฐานของความต้องการแรงงานจากนักเรียนพยาบาลในการช่วยบริการผู้ป่วย ฉะนั้นงบประมาณจึงรวมอยู่กับคณะแพทยศาสตร์หรือโรงพยาบาล โรงเรียนพยาบาลอยู่ในฐานะเป็นภาควิชาหรือแผนกวิชา ซึ่งมักจะไม่มีส่วนร่วมในการบริหารสถาบันแต่อย่างใด การเปลี่ยนแปลงสถานภาพของสถาบันการศึกษาพยาบาล จากภาควิชาพยาบาล เป็นคณะพยาบาลศาสตร์ของมหาวิทยาลัย จากโรงเรียนพยาบาลที่ขึ้นกับโรงพยาบาลเป็นวิทยาลัยพยาบาลที่มีผู้บริหารเป็นพยาบาล และการจัดตั้งคณะพยาบาลศาสตร์ขึ้นเป็นแห่งแรกที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อ 1 มิถุนายน

๒๕-2514: (ประภาพร ศรีตรึงกุล 2524 : 11) ทำให้วิชาชีพพยาบาลมีเอกภาพในการจัดการศึกษาสมบูรณ์ขึ้น มีงบประมาณเป็นสัดส่วน ผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลก็มีฐานะและตำแหน่งสูงขึ้น สถานภาพของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทำให้นักศึกษาและคณาจารย์ได้มีโอกาสร่วมงานของมหาวิทยาลัยกับคณะวิชาอื่น ๆ ทั้งด้านบริหาร วิชาการและสังคม การได้สังสรรค์ทั้งด้านส่วนตัวและการงาน การเข้าร่วมกิจกรรมบริการสุขภาพอนามัยในการพัฒนาชุมชน ทำให้สังคมรู้จักและยอมรับความสามารถของพยาบาลดีขึ้นมาก (วิเชียร ทวีลาภ 2524 : 90 - 95) ฐานะของวิชาชีพพยาบาลทั้งด้านการศึกษา และการบริการจึงมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับมา

Bineen (1969 : 22 - 24) เขียนบทความเกี่ยวกับแนวโน้มปัจจุบันของการศึกษาพยาบาลในระดับวิทยาลัยซึ่งผู้วิจัยคิดว่ายังไร้อิทธิพลพอสรุปได้ว่า การศึกษาพยาบาลก็มีลักษณะเกี่ยวกับการศึกษาในสาขาวิชาชีพอื่น ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ความต้องการของประชาชนในด้านสังคมและสุขภาพ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการด้านการแพทย์ ทำให้ระบบการศึกษาจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาพยาบาลจึงมุ่งเน้นถึงความสำคัญของการศึกษาในระดับอุดมศึกษามากขึ้นเพื่อเป็นการพัฒนาวิชาชีพให้ก้าวหน้าทันต่อเหตุการณ์และสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การศึกษาพยาบาลก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ คือจะต้องพยายามยกระดับมาตรฐานของคณาจารย์พยาบาลให้มีคุณภาพสูงขึ้น

ในเมื่อสถานภาพของการศึกษาพยาบาลมีศักดิ์และสิทธิเทียบเท่ากับคณะวิชาอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัย อาจารย์พยาบาลจึงสมควรที่จะกระห้ามบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับหลักการ และเป้าหมายของสถาบันอุดมศึกษาควย พาริกา อิบราฮิม (2523 : 19 - 22) โคกลาว ถึงงานของคณะพยาบาลศาสตร์ที่อาจารย์จะต้องให้ความร่วมมือ และรับผิดชอบปฏิบัติเพื่อให้ออกมาเป็นผลผลิตของคณะคืองานสอน งานวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษาพยาบาลและการบริการพยาบาล งานส่งเสริมวิชาชีพ งานบริการต่าง ๆ แก่สังคมรวมถึงงานบริการที่ให้กับนักศึกษา สิบปนธ์ เกตุทัต (2517 ก : 1) โคกลาวถึง หน้าที่ของอาจารย์มหาวิทยาลัยอาจารย์แบ่งได้เป็น 4 ลักษณะกว้าง ๆ คือ การสอน การวิจัย การแต่งตำรา และงานเกี่ยวกับการพัฒนาอื่น ๆ และนอกจากนี้ก็ยังมีส่วนการศึกษาหลายท่านที่ได้จำแนกบทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ บทบาททางด้านการสอน การวิจัย และการบริการในรูปแบบต่าง ๆ แก่สังคม (ปวย อิงภากรณ 2516 : 57 - 64 ; สังก อุทรานันท์ 2521 : 43 ; Startup 1979 : 1) รวมทั้งจากรายงานการสัมมนาเรื่อง บทบาทของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย (บุญธรรม กิจปริศนาวิสุทธิ 2520 : 29 - 32) กล่าวไว้ว่า อาจารย์ในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีหน้าที่ผลิตบุคคลที่มีคุณภาพเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมจึงควรมีบทบาทต่าง ๆ ดังนี้ คือ บทบาททางด้านการสอน บทบาททางด้านการศึกษาและวิจัย บทบาททางด้านการให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ แก่สังคม บทบาททางด้านการศึกษานักศึกษา และบทบาททางด้านการบริหาร ซึ่งแนวความคิดนี้มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความเห็นสอดคล้องกัน (Brown and Thornton 1971 : 46 - 47 , Lewis 1973 : 129 - 132)

จะเห็นได้ว่า บทบาทในทึ้นนี้เป็นพฤติกรรมตามเงื่อนไขและอำนาจหน้าที่ที่พึงกระทำของอาจารย์พยาบาลเพื่อให้สอดคล้องกับหลักปรัชญา และเป้าหมายของสถาบันอุดมศึกษา และพฤติกรรมนั้น ๆ ย่อมมีส่วนผูกพันกับความคาดหวังของตนเองและความคาดหวังของสังคมที่เห็นว่า อาจารย์พยาบาลควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติบทบาทจะมีประสิทธิภาพเพียงใด ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกันหรือไม่ระหว่างความคาดหวังของตนเองและสังคม และการที่จะทราบได้ว่ามีความสอดคล้องหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นหรือไม่ แนวทางหนึ่งที่จะทำได้ คือ การศึกษาถึงการรับรู้ของบุคคลผู้ปฏิบัติบทบาทและสังคม ซึ่งในที่นี้หมายถึง ผู้บริหารและ-

นักศึกษา ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการรับรู้ของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาชั้น โดยศึกษาครอบคลุมถึงบทบาทด้านต่าง ๆ ของอาจารย์พยาบาล 5 ด้าน คือ บทบาทด้านการสอน บทบาทด้านการวิจัย การเขียนตำราและบทความ บทบาทด้านการบริการสังคม บทบาทด้านกิจการนักศึกษา บทบาทด้านการบริหารและวิชาชีพ ดังจะพบในรายละเอียดต่อไปนี้

บทบาทการสอน

โดยที่มหาวิทยาลัยเป็นสังคมของผู้ใหญ่และรักเรียน เป็นแหล่งประสิทธิ์ประสาทวิทยาการและวัฒนธรรมในระดับสูงสุดของชาติ บทบาทหนึ่งของอาจารย์ที่สอนในมหาวิทยาลัย คือ การสอนและอบรมนิสิตนักศึกษาเพื่อให้เป็นบัณฑิต คือ เป็นมนุษย์ที่ดี เป็นพลเมืองที่ดี และเป็นผู้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะสนองความต้องการของสังคมได้ ดังนั้น ผู้ที่เป็นอาจารย์จึงต้องเป็นผู้ที่มีความรัก มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้และฝึกฝนวิชาการของตนให้ลึกซึ้ง กว้างขวาง กว้างหนาและทันสมัยอยู่เสมอ (ปวย อิงภากรณ์ 2516 : 57 - 64) ภิญโญ สารท (2514 ช : 14 - 26) กล่าวถึงการสอนว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยที่ดีย่อมให้ทั้งเนื้อหาวิชา คำศัพท์เฉพาะ แหล่งค้นคว้า วิจัย การค้นคว้า ความคิดรวบยอด หลักการ และทัศนคติเกี่ยวกับวิชาที่สอนให้แก่ศิษย์ทุกคนที่สอน และเมื่อมีโอกาสจะต้องอบรมนิสิตให้มีความรู้ และมีบุคลิกภาพที่ดี สมควรที่จะเป็นผู้มีการศึกษาสูง อย่างไรก็ตามการสอนที่ดีนั้นมิใช่เป็นสิ่งที่ทำให้สำเร็จได้โดยง่ายแต่ก็มีสิ่งที่ยากเกินไป หากว่าได้มีการวางแผนการสอนไว้เป็นอย่างดี ดังนั้น การวางแผนการสอนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการสอนที่ดี ทั้งนี้เพราะการวางแผนการสอนจะช่วยให้ผู้สอนมองเห็นช่องทางที่จะทำใหบทเรียนเป็นที่น่าสนใจ ช่วยให้เกิดความมั่นใจในการสอน ช่วยป้องกันมิให้การสอนออกนอกกรอบนอกทาง ช่วยทำให้การสอนมีจุดมุ่งหมายยิ่งขึ้น สามารถเป็นเครื่องขับออกปัญหาที่อาจเกิดขึ้นซึ่งจะทำให้ผู้สอนมองเห็นแนวทางในการแก้ไข ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การวางแผนการสอนจะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพ (Neal 1966 : 46) องค์ประกอบสำคัญในการวางแผนการสอนซึ่งผู้สอนควรทราบและเข้าใจคือ จุดมุ่งหมายทั่วไปของหลักสูตร จุดมุ่ง-

หมายของบทเรียน ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โอกาสหรือเวลาที่ผู้สอนจะสามารถให้ความช่วยเหลือแนะนำการเรียนซึ่งอาจเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มใหญ่ ความจำกัดของสถานศึกษา รวมทั้งความพร้อมของอุปกรณ์ประกอบการสอน (Harley 1973 : 35 - 43)

ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2522 : 187 - 209) กล่าวว่า การวางแผนการสอน เป็นกิจกรรมในการคิดและทำของผู้สอน ก่อนที่จะเริ่มดำเนินการสอนวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยทั่วไปจะประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมาย การคัดเลือกเนื้อหา การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน การเลือกตำราเอกสาร อุปกรณ์ รวมถึงการประเมินผล และเมื่อได้เตรียมข้อมูลรายละเอียดพร้อมแล้วผู้สอนควรเขียนรายละเอียดโครงร่างการสอน ที่เรียกว่าประมวลการสอนรายวิชา (Course outline) เพื่อแจกให้นักศึกษาทราบและผู้สอนเก็บไว้เป็นแนวทางในการสอน และประมวลการสอนนี้ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาเสนอความคิดเห็น อภิปราย ปรับปรุงแก้ไขได้ตามสมควร อย่างไรก็ตาม การวางแผนการสอนนั้นนอกจากวางแผนในระบับุคคลแล้ว การวางแผนการสอนร่วมกันระหว่างอาจารย์ท่านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของวิชาเป็นสิ่งจำเป็น (Brown and Thornton 1971 : 46 - 47) ซึ่ง คิลก บัญเรือกรอก (2520:50) กล่าวว่า ผลจากการสัมพันธ์กันของวิชาที่มีความสำคัญมาก เพราะจะส่งผลไปยังผู้เรียนโดยส่วนรวม ขจัดปัญหาการซ้ำซ้อน ไม่แยกเป็นรายวิชาและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง

Gladkowski (1977 : 59 - 61) ได้ให้ความเห็นว่า กระบวนการเรียนการสอนจะเริ่มตั้งแต่การตั้งวัตถุประสงค์สำหรับการสอน ซึ่งต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและควรชี้แจงให้นักศึกษาทราบเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาในการทำความเข้าใจ และสรุปสั้น ๆ ล่วงหน้าใ้ดูว่าการศึกษาวชิชานี้ สิ่งที่เราคาดหวังคืออะไร อาจารย์มีเกณฑ์ในการประเมินผลอย่างไร ในแง่ของเนื้อหาวิชาอาจารย์ควรจะมีการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ จากบทความและงานวิจัยต่าง ๆ เพราะความรู้ในหนังสืออาจจะล้าสมัยไปแล้ว ในเรื่องของวิธีการสอนอาจารย์ควรมีกิจกรรมในการสอนหลาย ๆ แบบ ไม่ควรยึดถือวิธีสอนในรูปแบบเดิมอยู่ตลอดเวลา วิธีสอน การมอบหมายงานและการประเมินผลอาจจะให้นักศึกษามีส่วนในการกำหนดร่วมกับอาจารย์บ้าง เพราะการที่นักศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดการเรียนการสอนจะทำให้พวกเขาเกิดความพึงพอใจและใคร่เรียนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการเรียนการสอนอาจารย์ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ด้วยคือ

1. ยอมรับความจริงว่าในการเรียนการสอนทั้งอาจารย์และนักศึกษาเป็นทั้งคู่ให้และผู้รับในเวลาเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับที่ ภิญโญ สาทร (2518 ค : 37) กล่าวว่าการสอนควรเป็นแบบสองทางคือ อาจารย์เป็นผู้ให้นักศึกษา และนักศึกษาก็เป็นผู้ให้อาจารย์ช่วย หมายความว่า ทั้งอาจารย์และนักศึกษาเรียนด้วยกัน

2. ยอมรับความจริงว่าไม่มีใครทำทุกสิ่งได้ที่ดีที่สุด

3. ยอมรับถึงความแตกต่างกันของผู้เรียน เช่น ความสามารถ แรงจูงใจ ความต้องการ ฯลฯ

ภิญโญ สาทร (2514 ข : 14 - 26) ได้กล่าวถึง บทบาทด้านการสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัยที่พึงกระทำ คือ

1. เตรียมการสอนและวางแผนการสอนทั้งระยะสั้นและระยะยาว
2. เข้าห้องสอนตรงเวลาและสม่ำเสมอ
3. จัดการ เกี่ยวกับการสอนและการประเมินผลอย่างรอบคอบ
4. พบปะหารือในคณาวิชาการและการเรียนการสอนกับอาจารย์ผู้ร่วมงาน หรือที่เกี่ยวข้องกับงานสอนในแผนกวิชาเดียวกัน หรือที่สัมพันธ์กันอยู่เสมอ
5. รับผิดชอบการสอนให้ตรงกับแนวทางที่หลักสูตร แผนกวิชาหรือคณะกำหนดไว้

มังกร ทองสุกดี (2520 : 44) ได้กล่าวถึงบทบาทด้านการสอนของอาจารย์ในทำนองที่ว่า การที่อาจารย์จะใคร่ขอว่ามีความสามารถในการสอนนั้นควรจะได้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการสอน ดังนี้

1. เป็นผู้วางแผนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้
2. ควรกระทำตนเป็นผู้นำโดยการกระตุ้น ชักจูงให้ผู้นั้นมีส่วนร่วมในกิจกรรม
3. รู้จักเลือกประสบการณ์ให้เหมาะสมกับการศึกษาเล่าเรียน
4. มีทักษะในการทดสอบและประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ Brown and Thornton (1971 : 50 - 51) ได้แจกแจงหน้าที่และความรับผิดชอบด้านการสอนของอาจารย์ไว้ดังนี้ คือ

1. วางแผนวัตถุประสงค์และกิจกรรมต่าง ๆ ของวิชา รวมทั้งการรวมอภิปรายกับอาจารย์ท่านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. เตรียมตัวสำหรับการสอน เช่น อ่านตำรา เอกสาร วารสาร งานวิจัยต่างๆ เขียนบันทึกการสอน ตรวจสอบแหล่งหนังสือต่าง ๆ เตรียมการมอบหมายงานให้นักศึกษา เตรียมเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์การสอนให้พร้อม

3. เตรียมการสอบรวมถึงเกณฑ์การประเมินผล

ซึ่ง Rāpee Suvanaajata (1975 : 10 - 12) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทด้านการสอนของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยไว้ใกล้เคียงกัน คือ การเตรียมการสอน (คำสอน, - อุปกรณ์การสอน) การบรรยายในชั้นเรียน การออกข้อสอบและตรวจข้อสอบ การตรวจรายงานประจำภาคหรือตรวจการบ้าน อ่านหนังสือหรือบทความเกี่ยวกับสาขาวิชาที่สอนและสาขาวิชาอื่นๆ

จะเห็นว่า นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทด้านการสอนของอาจารย์ไว้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยใคร่จะขอเสนอความเห็นของ Mills (1978 : 10) ซึ่งได้กล่าวสรุปขั้นตอนของบทบาทการสอนไว้อย่างชัดเจนว่า ในการสอนไม่ว่าจะเป็นการสอนในชั้นเรียนหรือการสาธิต อาจารย์ผู้สอนควรจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามขั้นต่อไปนี้

1. การตั้งจุดมุ่งหมาย (Objective) โดยจุดมุ่งหมายจะต้องชัดเจนและเฉพาะเจาะจง

2. การเตรียมการสอน (Preparation) ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพของการสอนขึ้นอยู่กับ การเตรียมการสอนเป็นสำคัญ

3. การเสนอข้อมูล (Presentation) และการรับข้อมูล (Reception) ซึ่งสองอย่างนี้ไม่ควรแยกออกจากกัน เหตุเพราะการสอนที่ดีจะต้องเป็นกระบวนการสองทางคือ การเสนอข้อมูลของผู้สอน และการรับข้อมูลจากผู้เรียน

4. การมีส่วนร่วม (Assimilation) โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน

5. การประเมินผล (Assessment) เพื่อทราบความก้าวหน้าของผู้เรียนและหาจุดบกพร่องของการเรียนการสอน

6. การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) โดยแจ้งให้ผู้เรียนได้รับทราบผล -
สำเร็จและข้อบกพร่องของการเรียน และควรนำผลการประเมินไปใช้ในการวางแผนการสอน
ครั้งต่อไป

สำหรับการศึกษาพยาบาล ได้มีผู้สนใจศึกษาดังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของอาจารย์
พยาบาลไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเกี่ยวข้องกับบทบาทการสอน เช่น อรอนงค์ ชนม-
ลิขิตกุล (2515 : 86) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบลักษณะครูพยาบาลภาคปฏิบัติที่
นักเรียนพยาบาลและพยาบาลประจำการต้องการ พบว่านักเรียนพยาบาลต้องการครูพยาบาล
ภาคปฏิบัติที่มีความรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างแท้จริง มีทักษะในการถ่ายทอดวิชาความรู้ รวมอภิปราย
ข้อเท็จจริงกับนักศึกษาได้ชัดเจน เข้าใจหลักสูตร สาธิตการพยาบาลด้วยความมั่นใจและเต็มใจ
ทุกครั้ง ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน นำหลักวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้
ในการพยาบาล มีวิธีการจูงใจที่ดี มีความเสมอต้นเสมอปลาย ยอมรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา
ไม่กล่าวโทษนักศึกษาต่อหน้าผู้อื่น มีอารมณ์มั่นคง มีความมั่นใจในตนเอง หากความรู้เพิ่มเติมอยู่
เสมอและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี Verginia (1975 : 65 - 69) ได้ทำการวิจัยเกี่ยว
กับพฤติกรรมของอาจารย์พยาบาลที่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า อาจารย์ควรยอมรับ
ความเป็นบุคคลของนักศึกษา ให้เวลาและโอกาสแก่นักศึกษาในการปรึกษาปัญหา ให้ความสนใจ
และเป็นแบบอย่างที่ดีจากการศึกษาวิจัยที่ยกมากล่าวอาจพอสรุปได้ว่า อาจารย์พยาบาลควรเป็น
ผู้ที่มีความรู้ดี ทั้งทางด้านทฤษฎีและมีทักษะในการปฏิบัติการพยาบาลที่ดีพร้อมกันไปด้วย ซึ่งสอดคล้อง
กับที่ Alexander (1972 : 217) กล่าวว่า อาจารย์พยาบาลในคลินิก ควรมีทักษะ
ในการสอนและมีเทคนิควิธีงานทั้งแก่นักศึกษาและพยาบาลประจำการ กระทำตนเป็นแหล่งข้อมูลที่
มีทักษะในการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน รวมทั้งมีความ
สามารถในการให้บริการพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพแก่ผู้ป่วย

จากวรรณคดีและรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่ยกมากล่าวเบื้องต้น อาจพอสรุปได้ว่า
บทบาททางด้านการสอนของอาจารย์พยาบาล ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือศึกษา
หาความรู้ให้ก้าวหน้าทันสมัยอยู่เสมอ มีการเตรียมตัวในการสอนเป็นอย่างดี มีความสามารถในการ
จัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องและมีประสิทธิภาพ โดย

เริ่มตั้งแต่มีการวางแผนการเรียนการสอนไว้ก่อนล่วงหน้าอย่างเหมาะสม ครบถ้วนและครอบคลุม โดยยึดวัตถุประสงค์ของวิชาและสถานศึกษาเป็นหลัก ค่าเน้นการสอนโดยวิธีทฤษฎีที่เหมาะสมและอย่างมีทักษะ คำนึงถึงความแตกต่างกันของผู้เรียน ยอมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ภายในขอบเขตที่สมควร เป็นแหล่งความรู้หรือแนะนำจัดหาแหล่งความรู้ที่ดี มีหลักเกณฑ์ในการประเมินผล วัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ สามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนได้ มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา

บทบาทด้านการวิจัย การเขียนตำราและบทความ

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวมของวิชาการ
ถ้าชาวมหาวิทยาลัยไม่สนใจค้นคว้าความรู้ใหม่
จะให้เป็นที่หน้าทีของใคร

ปัจจุบันถือกันว่า งานวิจัยเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัย เป็นงานที่ต้องทำควบคู่ไปกับงานสอน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการ เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ และเพื่อประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งบุคคลทั่วไปถือว่า เป็นคุณสมบัติของมหาวิทยาลัยที่มีอยู่เหนือหน่วยงานอื่น ๆ มีผู้ให้ความหมายของการวิจัยไว้ต่างกันหลายทัศนะ เช่น การวิจัยคือ การพยายามศึกษาค้นคว้าหาเหตุผลอย่างมีระเบียบแบบแผนโดยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่าง เพื่อจะให้ได้มาซึ่งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผลที่ได้จากการวิจัย อาจจะเป็นการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ หรือเป็นการตอบปัญหาของสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการรู้ (มนตรี มีลำไย 2523 : 8) การวิจัยเป็นกระบวนการค้นคว้าความจริงโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และนำมาใช้ในการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ เป็นการพัฒนาความคิดและแนวทฤษฎีเพื่อนำมาตอบคำถามที่ซับซ้อนต่าง ๆ เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Clark and Shea 1979 : 239 ; Treece and Treece 1977 : 5) การวิจัยเป็นการเสาะหาคำตอบให้แก่วิธีการที่เราคิดใจต้องการเข้าใจ แก้อัช และหาคำตอบ (พิทยา สายหู 2522 ก : 4) ซึ่งอาจพอสรุปได้ว่า การวิจัย คือ การแสวงหาความรู้ความเข้าใจ โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ เพื่อตอบปัญหาที่สงสัย หรือเพื่อแก้ไขปัญหาดัง ๆ อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่จัดไว้ว่า

เป็นภารกิจสำคัญที่อาจารย์ควรกระทำนั้นมีได้จำกัดอยู่เฉพาะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ เท่านั้น การศึกษาค้นคว้าเพื่อเขียนคำสอน แต่งตำรา และบทความต่าง ๆ ก็จัดว่าเป็นงานวิจัยด้วย (สังค อุทรานันท์ 2520 : 4) นอกจากนี้ งานวิจัยในสนาม งานวิจัยในห้องทดลอง งานวิจัยจากเอกสาร ก็ถือเป็นงานด้านการวิจัยของอาจารย์ทั้งสิ้น (Rapee Suvanajata 1975 : 11) ซึ่งทั้งนี้อาจารย์อาจจะทำการวิจัยเอง รวบรวมและสนับสนุนโครงการวิจัย และควรแนะนำส่งเสริมให้นักศึกษามีโอกาสร่วมมือในการทำวิจัยด้วย (บุญธรรม กิจปรีดาภิวัตน์, รวบรวม 2520 : 31)

เหตุเพราะสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากมาย ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มเติม เพื่อความทันสมัย ทันเหตุการณ์ อันจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษา และช่วยแก้ไขปัญหของสังคม ดังที่ อุคม วิโรชสิทธิ์ (2520 : 134) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวิจัยไว้อย่างกว้างขวางว่า การวิจัยทำให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการ ช่วยแก้ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อถือที่ไม่ตรงตามวิถีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่ง จรรยา สุวรรณพิศ (2518 : 87) กล่าวสนับสนุนว่า การวิจัยมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของบุคคล เพราะทำให้รู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองพิจารณามากขึ้น และประโยชน์อีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ เกียรติยศ ชื่อเสียง ที่สังคมมอบให้วิจัย (Startup 1979 : 54) นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างฐานะและศักดิ์ศรีของมหาวิทยาลัยได้อีกด้วย (พิทยา สายหู 2516 ข : 36 - 38 ; Hayter and Rice 1979 : 205 - 206)

ในวงการศึกษายุคใหม่เช่นเกี่ยวกับการศึกษาในสาขาวิชาชีพอื่น ๆ อันจักต้องมี การศึกษาวิจัย แต่งตำรา เขียนบทความที่เป็นประโยชน์ออกเผยแพร่ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างองค์แห่งความรู้ใหม่ ๆ ประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ สำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติการพยาบาล หรือ เพื่อปรับปรุงแก้ไขเทคนิคการพยาบาลและวิธีการพยาบาลที่มีอยู่ ให้มีการพัฒนาในทางที่ดี และเหมาะสม หรือเพื่อการแก้ไขปัญหาค่าง ๆ (วิจิตร ศรีสุพรรณ และเทียมศรี ทองสวัสดิ์ 2521 : 6) อันจะยังประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาทางการพยาบาล ทั้งด้านบริหาร บริการ และการศึกษา (Gortner and Nahn 1977 : 10)

แม้ว่าความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัยจะมีอยู่มากมายตามที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น แต่เท่าที่เป็นอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การปฏิบัติหน้าที่ของอาจารย์คานการวิจัยยังไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร ดังที่ วิจิตร ศรีสอาน (2518 ก : 41) กล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า ...งานทางคานการวิจัยคนควาเพื่อบุกเบิกแสวงหาความรุใหม่ ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญที่มหาวิทยาลัยควรจะต้องกระทำนั้นยังอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างค้อยพัฒนา.... จากงานวิจัยของ เปรมจิตต์ จีระพันธ์ (2513 : ค) เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะหน้าที่การงานของอาจารย์ประจำในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า 2 ใน 3 ของอาจารย์ทำการสอนโดยไม่ได้ทำการวิจัย งานวิจัยของ สายไสว ไวยภาพ (2517 : ง - จ) เรื่อง การสำรวจและวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์เรื่องผลิตภาพการทำงานของอาจารย์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า การวิจัยและการบริการยังอยู่ในระดับต่ำ ในปีเดียวกันนี้ พิศมัย ศรีอำไพ (2517 : ค) ได้ศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่การงานของอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทั้ง 8 สาขา พบว่า 3 ใน 4 ของอาจารย์ทำการสอนโดยไม่ได้ทำการวิจัย และในปีต่อมา ปฤศนา ภูวนันท์ (2518 : จ) ได้ทำการศึกษาลักษณะหน้าที่การงานของอาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า อาจารย์ประจำครึ่งหนึ่งทำการสอนโดยไม่ได้ทำการวิจัย และจากผลการสัมมนาเรื่อง บทบาท สถานภาพ และปัญหาอาจารย์มหาวิทยาลัยไทยพบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีงานเขียนและงานวิจัยน้อยมาก อาจารย์ร้อยละ 86 ต้องการที่จะหาทางแก้ไขอุปสรรคเพื่อกระตุ้นให้อาจารย์ได้มีการทำวิจัยมากขึ้น (สถาบันวิจัยพัฒนาบริหารศาสตร์ , คณะรัฐประศาสนศาสตร์ 2521 : 74) ซึ่งมหาวิทยาลัยก็ตระหนักได้ถึงความสำคัญที่จะกระตุ้นส่งเสริมให้อาจารย์ทำการวิจัยก็งจะเห็นได้จาก การให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ตั้งสถาบันวิจัย ของบประมาณแผ่นดินมาใช้จ่ายเพื่อการวิจัย และถือผลงานทางวิชาการเป็นเกณฑ์พิจารณาการเลื่อนขั้นตำแหน่งทางวิชาการ (พิทยา สายหู 2522 ก : 3) และพิจารณาเป็นความดี ความชอบเป็นผลงานประจำปี (Fawcett 1979 : 260) และในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 5 พ.ศ. 2525 - 2529 ก็ได้ระบุไว้เป็นนโยบายข้อหนึ่งของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาว่าจะมุ่งสนับสนุนการวิจัย คนควา เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและเพื่อประยุกต์ผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๒๒. : 129) แต่อย่างไรก็ตาม อาจารย์ก็ยังทำวิจัยกันน้อย ทั้งนี้อาจมีปัญาและอุปสรรคบางประการที่เป็นสาเหตุ

พจน์ น้อยแสงศรี (2520 : 181 - 183) ไ้รวบรวมปัญหาและอุปสรรคของงานวิจัยในปัจจุบันไว้อย่างน่าสนใจว่า

1. ลักษณะงานวิจัยในปัจจุบันได้สร้างทัศนคติให้แก่คณาจารย์และนักศึกษาลดจนบุคคลากรภายนอกให้เห็นว่า งานวิจัยเป็นของสูง ของขลังที่คนทั่วไปไม่อาจเข้าถึง
2. ผู้ที่สามารถทำการวิจัยได้ต้องทำหน้าที่หลายอย่างรวมทั้งเป็นผู้บริหาร ทำให้ชาคนักวิจัยที่มีประสบการณ์ที่จะช่วยประสานงาน และช่วยสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ ๆ ขึ้นมา
3. สังคมไทยยังไม่เห็นคุณค่าที่แท้จริงของการวิจัย มักแสวงหากำตอบแทนทางวัตถุมากกว่าผลงานดีเค้นเพื่อส่วนรวม
4. ขาดการสนับสนุนด้านการเงิน แม้มีก็มีระเบียบเข้มงวดไม่สะดวกในการเบิกจ่าย (พทยา สายหู 2522 ค : 3)

นอกจากนี้ ก็ยังมีปัญหาอื่น ๆ อีกมาก เช่น อาจารย์ไม่มีเวลาที่จะทำวิจัยเพราะติดงานสอนหรืองานบริหาร อาจารย์ไม่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการวิจัย อาจารย์มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจต้องทำงานอื่นเพื่อเพิ่มพูนรายได้ (กาญจนา นาคสกุล 2517 : 1 - 2 ; พทยา สายหู 2522 ก : 3 - 11) อาจารย์ขาดผู้นำ ผู้ช่วยเหลือ ผู้สนับสนุนในการทำวิจัย รวมทั้งตัวอาจารย์เองที่ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ทราบจะทำวิจัยเรื่องอะไรดี (Fawcett 1979 : 260 - 261) และปัญหาสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ทำวิจัยไปแล้วก็ไม่ได้นำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ (Margolius, Corns and Levi 1978 : 443) ทำให้นักวิจัยหมดกำลังใจที่จะทำวิจัย (วิจิตร ศรีสอาน 2519 ข : 1)

กล่าวโดยสรุปแล้วบทบาทด้านการวิจัยของอาจารย์พยาบาลประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ การทำวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ การเข้าร่วมในโครงการวิจัยทั้งในสาขาวิชาชีพ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การให้ความร่วมมือในการทำวิจัย การเขียนเอกสารประกอบการสอน การแต่งตำรา บทความทางวิชาการ และการนำผลการวิจัยทั้งของตนเองและผู้อื่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษาและสังคม อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคของการวิจัยก็มีอยู่มาก แม้ว่าอาจารย์จะมองเห็นความสำคัญของการวิจัยทั้งกล่าวก็อาจก่อให้เกิดความท้อถอยได้ ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงควรสนับสนุนส่งเสริมให้กำลังใจ และ

ร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้อาจารย์ทำการวิจัยมากขึ้น อันจะยังประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ต่อไป

บทบาทคานการบริการสังคม

มหาวิทยาลัยถือได้ว่าเป็นชุมพลังทางปัญญาของสังคม เพราะบุคคลากรในมหาวิทยาลัยมักเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอยู่ในลักษณะที่จะเอื้อประโยชน์ให้แก่สังคมได้อย่างมาก จึงเป็นเหตุผลอันสมควรที่จะกล่าวว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยไม่ควรแยกตัวออกจากสังคม ซึ่งในปัจจุบันนี้จะเห็นว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือสังคม ช่วยแก้ปัญหาของสังคม และเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการแก่สังคมมากขึ้น ดังพบได้จากรายการโทรทัศน์ วิทยุ และสื่อสารมวลชนอื่น ๆ หรือที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอ ๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่ง ไพฑูริย์ พงศ์บุตร (2517 : 85 - 86) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับนโยบายคานการให้บริการแก่สังคมไว้ว่า

1. บริการที่ให้ต้องไม่ใช่ลักษณะของงานที่สถาบันในระดับต่ำกว่ามหาวิทยาลัยสามารถจะทำได้โดยง่าย ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานซ้ำซ้อนหรือแย่งงานกันทำ
2. บริการที่ให้ต้องมีคุณค่าทางวิชาการพอเพียง มีศักดิ์ศรีสมกับที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดให้
3. การให้บริการทางวิชาการต้องไม่เน้นไปในเชิงหากำไร
4. บริการที่ให้ต้องเหมาะสมกับความต้องการของสังคม

ซึ่งงานบริการที่อาจารย์มหาวิทยาลัยจะจัดให้แก่สังคมมีได้ในหลายลักษณะ เช่น การเข้าฟังและมีส่วนร่วมในการอภิปราย การสัมมนา การบรรยายและพูดในโอกาสพิเศษต่าง ๆ การเข้าร่วมประชุมกิจกรรมหรือวางแผนโครงการต่าง ๆ ในชุมชน การเป็นที่ปรึกษาในชุมชน การได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร บรรยายในมหาวิทยาลัย หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้นอกจากจะมีประโยชน์แก่สังคมและชุมชนแล้ว ยังเป็นการพัฒนาอาจารย์เพื่อที่จะได้มีการปรับปรุงทักษะของบุคคลให้มีความสามารถในการกระทำบทบาทของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(Brown and Thornton 1971 : 46-51 ; Lewis 1973 : 129-132)

Rapee Suvanajata (1975 : 10 - 12) กล่าวถึงงานบริการทางวิชาการ แก่สังคมประกอบด้วย เป็นอาจารย์สอนพิเศษนอกมหาวิทยาลัย สอนและอบรมทางวิชาการแก่ข้าราชการและประชาชนทั่วไป เป็นวิทยากรให้หน่วยงานและองค์การเอกชน เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ จัดประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการร่วมกับหน่วยราชการหรือองค์การเอกชน จัดนิทรรศการทางวิชาการ มีส่วนร่วมในงานด้านสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ มีส่วนให้ความช่วยเหลือในค่านิสภาพนามัย เป็นต้น

Startup (1979 : 80, 156) กล่าวถึงการบริการสังคมว่า เป็นบทบาทที่สำคัญบทบาทหนึ่งของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า การบริการสังคมของอาจารย์เป็นการกระทำกิจกรรมภายนอกสถาบัน เช่น การเป็นที่ปรึกษาให้กับสถาบันต่าง ๆ การติดต่อทำงานร่วมกับกลุ่มวิชาชีพเดียวกันภายนอกสถาบัน การรับเชิญไปเป็นวิทยากร การสัมมนาในที่ต่าง ๆ เป็นต้น

ประกอบ บุปรัตน์ (2523 : 127 - 130) กล่าวว่าบริการที่สถาบันการศึกษาจะให้แก่สาธารณชนนั้นกระทำได้ในหลายลักษณะ เช่น การส่งอาจารย์ไปบรรยาย อภิปราย ให้คำปรึกษาหาชีวิตความรู้ใหม่ ๆ หรือแนวความคิดต่าง ๆ แก่สาธารณชน การจัดงานแสดงและสัมมนาการสำหรับบุคคลภายนอก การส่งนักศึกษาและอาจารย์ไปพัฒนาชุมชน เป็นต้น

ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่มหาวิทยาลัยจัดให้มีการบริการแก่สังคมก็เพื่อจุดประสงค์ในการเพิ่มพูนประสบการณ์ การเรียนรู้ และฝึกฝนความมีน้ำใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่นของคณาจารย์และนักศึกษาที่ออกไปปฏิบัติงาน เป็นการระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาสังคม และเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการของมหาวิทยาลัยโดยส่วนรวม นอกจากนี้การบริการสังคมยังเปิดโอกาสให้มหาวิทยาลัยได้เรียนรู้สภาพความจริงของสังคมภายนอกด้วยตนเอง เพื่อเปรียบเทียบ กับหลักวิชาและทำให้สังคมภายนอกรับรองมหาวิทยาลัยว่า เป็นสถาบันของสังคมอย่างแท้จริง (ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ 2517 : 10 - 11) อันจะยังประโยชน์ในการแก้ปัญหาความไม่สอดคล้องกันระหว่างสภาพที่เป็นจริงในสังคมกับสิ่งที่สอนอยู่ในสถานศึกษา ซึ่งได้รับการโจมตีอยู่เสมอ ๆ ว่า มหาวิทยาลัยมักจะทำรงคนเป็นหอคอยงาช้าง เพราะมุ่งแต่ความเป็นเลิศทางวิชาการ จนทำให้ลืมถึงสภาพและความต้องการจริง ๆ ของสังคมภายนอก ซึ่ง สุภรณ์ ศรีพหล

(2518 : 48) ไก่กล่าวสนับสนุนว่า การที่มหาวิทยาลัยจะให้บริการอะไรแก่สังคม จำเป็นจะต้องส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยเพื่อทราบถึงความต้องการและสภาวะสังคมเสียก่อน แล้วจึงนำมาพิจารณาเรียงลำดับความต้องการควบคู่กับความพร้อมด้านทรัพยากรของสถาบันในขณะนั้น และที่จะสามารถแสวงหามาได้ในระยะเวลาไม่มากนัก เพื่อวางเป็นนโยบายและแนวปฏิบัติต่อไป (สายสุรี จุติกุล 2516 : 5)

มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริการสังคมอยู่หลายเรื่อง เช่น Murphy (1975: 5867 - A) ได้ศึกษาถึงลักษณะกิจกรรมบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในเมืองบัลติมอร์ (Baltimore) โดยการศึกษาทัศนคติของอาจารย์ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เคยรวมกิจกรรมบริการชุมชน กับกลุ่มที่ไม่เคยรวมกิจกรรมเลย ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมบริการชุมชน มักจะเป็นบุคคลที่มีอายุมาก มีตำแหน่งหน้าที่การงานสูง และมีประสบการณ์การทำงานในสถาบันนั้นมาเป็นเวลาหลายปี อาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีความเห็นว่ากิจกรรมบริการชุมชนมีผลทางบวกต่อการสอน การวิจัย และคุณภาพโดยรวมแก่สถาบันของตน และมีข้อเสนอแนะว่า อาจารย์ควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมบริการชุมชนเพื่อช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะที่เมืองบัลติมอร์

จากงานวิจัยของ วิลสัน จูมปาแฝก (2520 : 90 - 91) เกี่ยวกับงานบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามคือ อาจารย์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม และวิทยาลัยครูพลศึกษามหาสารคาม จำนวน 167 คน สมาชิกสภาตำบล 198 คน ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาางานบริการสังคมเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการปกครอง เศรษฐกิจ การเกษตร การศึกษา อนามัยและชีวิตครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งได้จัดงานบริการสังคมที่ผ่านมากโดยเน้นทางด้านการศึกษามากกว่าเนื้อหาอื่น ๆ ส่วนลักษณะงานบริการสังคมเป็นในรูปการอบรมสัมมนามากที่สุด รองลงมาได้แก่ การสอนกลุ่มสนใจ นิทรรศการ ป้ายรณรงค์ และบรรยายพิเศษ การเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชน และจัดโครงการย่อยเฉพาะเรื่อง เช่น โครงการอาหารกลางวัน โครงการศูนย์ข่าวสารและคหกรรมศาสตร์ เป็นต้น

Moore (1975 : 5059 - A) ได้ศึกษาบทบาทด้านการพัฒนาชุมชนของ -
วิทยาลัยบรันสวิก (Brunswick Junior College) โดยวิเคราะห์การรับรู้เกี่ยวกับงาน
พัฒนาชุมชนของบุคคล 2 กลุ่มคือ ผู้นำชุมชน และคณาจารย์ในวิทยาลัย สรุปได้ว่าบุคคลทั้ง
2 กลุ่ม มีความเห็นตรงกันว่า การพัฒนาชุมชนควรจะเป็นบทบาทหนึ่งของวิทยาลัยและเสนอให้
มีการกระทำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนโดยผ่านองค์การต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่รวมของประชาชนตาม
หลักประชาธิปไตย และจุดมุ่งที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนคือ จะต้องพยายามช่วยให้ประชาชน
รู้จักที่จะช่วยเหลือตนเอง ในกลุ่มของคณาจารย์มีความเห็นว่า ควรจัดให้กิจกรรมการพัฒนา
ชุมชน เป็นกิจกรรมในหลักสูตรโดยคิดเป็นหน่วยกิตของการฝึกภาคสนามของนักศึกษา และกิจกรรม
นี้ควรสนับสนุนให้เป็นปริมาณงานของอาจารย์ในการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนด้วย

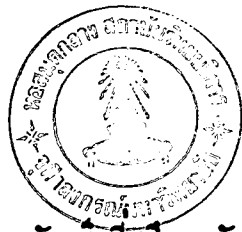
จะเห็นได้ว่า ประการสำคัญของการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมจะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนการสอน การวิจัยให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงในสังคม ช่วยแก้ปัญหา
ของสังคมให้ตรงตามความต้องการและความจำเป็นยิ่งขึ้น แต่เป็นที่น่าเสียดายที่มหาวิทยาลัยใน
ประเทศไทยปัจจุบันยังไม่ได้มีบทบาทในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมเท่าที่ควร ดังที่
สิปปนนท์ เกตุทัต (2518 ข : 156) กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษายังให้บริการทางวิชาการ
แก่ชุมชนและสังคมได้ไม่กว้างขวางนัก เนื่องจากขาดนโยบายและแผนงานที่ดี รวมทั้งขาดการสนับสนุน
ทางด้านงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับที่ สุธีระ ทานควนิช (2519 : 86) กล่าวสรุป
เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของงานบริการทางวิชาการแก่สังคมของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยว่า
สถาบันไม่ให้ความสำคัญแก่งานด้านนี้มากเท่าที่ควร อาจารย์ไม่มีเวลาเพราะมีชั่วโมงสอนมาก
ขาดความร่วมมือจากบุคคลต่าง ๆ ขาดแรงจูงใจที่เป็นเงินและเกียรติยศ ขาดการสนับสนุนด้าน
การเงินและอุปกรณ์ รวมทั้งระบบบริหารไม่เอื้อต่อการให้บริการ

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทด้านการบริการสังคม ได้แกกิจกรรมต่าง ๆ อันประกอบด้วย
การได้รับเชิญไปเป็นผู้เชี่ยวชาญการสอน การสอนพิเศษให้กับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ การ
เป็นที่ปรึกษาให้กับสถาบันและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งราชการและเอกชน การสนทนา สัมมนา และอบรม
ทางวิชาการแก่บุคคลรวมอาชีพและประชาชนทั่วไป จักรนิทรรศการทางวิชาการ การเผยแพร่ความรู้
ทางสื่อสารมวลชน การร่วมโครงการพัฒนาและโครงการบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ

บทบาทงานกิจการนักศึกษา

งานด้านกิจการนักศึกษา ที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้นให้แก่นักศึกษานั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้นักศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถควบคู่ไปกับการมีมนุษยสัมพันธ์และการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น (สำเนา ขจรศิลป์ 2523 : 26) ซึ่งตามปกติแล้วงานด้านกิจการนักศึกษาจะมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดรับผิดชอบไปกระทำ แต่อย่างไรก็ตาม อาจารย์ทุก ๆ ท่านก็เป็นบุคคลที่ควรได้รับความรับผิดชอบโดยตรงของงานกิจการนักศึกษาในชั้นหนึ่งก่อนแล้ว ดังที่ วิลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (พรชูลี อาชวอรัง, บรรณาธิการ 2525 : 36) ได้กล่าวไว้ว่า งานกิจการ-นักศึกษาหมายความถึง งานที่เกี่ยวกับการบริการ สวัสดิการ วินัยและพัฒนานิสิตนักศึกษา และงานกิจกรรม ซึ่งงานเหล่านี้ในการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นงานหลักสำคัญส่วนหนึ่งที่จะถูกละเลยมิได้จากอาจารย์ ผู้บริหาร และบุคคลากรในสถาบัน เพราะเป็นงานที่ทุกฝ่ายจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง จากการศึกษาของนักการศึกษาเกี่ยวกับนิสิตนักศึกษา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พบว่านิสิตนักศึกษามีปัญหาที่ควรได้รับความช่วยเหลือดังนี้ คือ ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ ทุนการศึกษา การปรับตัวให้เข้ากับระบบการศึกษาของสถานศึกษา ที่พักอาศัย บุคลิกภาพ การคบเพื่อนเพศตรงข้าม กิจกรรมของนิสิตนักศึกษา ตลอดจนปัญหาทางวิชาชีพ เมื่อนิสิตมีปัญหาก็คจะทำให้ขาดสมาธิที่จะศึกษาเล่าเรียน อันนำไปสู่ปัญหาการเรียนได้ (สำเนา ขจรศิลป์ 2523 : 28) ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ นักศึกษาบางคนอาจจะถือว่าเป็นสิ่งที่ทลายความสามารถ นาค้นค้น แต่ก็ยังมีนักศึกษาอีกเป็นจำนวนมากที่ประสบความยุ่งยาก ดังนั้น ในมหาวิทยาลัย อาจารย์จึงมีบทบาทเพิ่มขึ้นจากการสอน การวิจัย และการบริการทางวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ นั่นคือบทบาทและหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษา (สุมน อมรวิวัฒน์ 2518 : 118)

Mueller (1961 : 210 - 211) ได้กล่าวถึงบทบาทส่วนหนึ่งของอาจารย์ที่ปรึกษาว่ามีหน้าที่ให้การช่วยเหลือแนะนำนักศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางดานวิชาการ เช่น การวางแผนการเรียน ดังนั้นอาจารย์จึงควร เป็นผู้ที่มีความรู้ ในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและสถาบันเป็นอย่างดีเพียงพอที่จะให้คำแนะนำแก่นักศึกษาได้ ซึ่ง Williamson (1961 : 29) กล่าวสนับสนุนและเสริมว่าอาจารย์จะต้องมีความสามารถในการนำข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการให้คำปรึกษาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับนักศึกษาแต่ละบุคคลและยังกล่าวต่อไปว่า นอกจากการ

เป็นที่ปรึกษาของนักศึกษาทางค่านิยมวิชาการแล้ว ยังเป็นที่ปรึกษาปัญหาส่วนตัว และปัญหาทางอาชีพ อีกด้วย (Williamson 1961 : 180) ซึ่งสอดคล้องกับที่นักการศึกษาหลายท่าน รวมทั้งผลการวิจัยของ Gilmore (1975 : 4156 - A) ซึ่งได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาไว้ในความหมายที่ใกล้เคียงกันคือการให้คำปรึกษาแนะนำในปัญหาทางค่านิยมวิชาการ ปัญหาส่วนตัว ปัญหาทางสังคม เช่นการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย รวมถึงปัญหาทางอาชีพ เช่น ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ถูกต้องต่อวิชาชีพสาขาที่นักศึกษากำลังศึกษาอยู่ การให้ข่าวสารหรือข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวทางในการประกอบอาชีพ (ปราณี เถลิงผล 2515 : 76 - 77 ; สุนน อมรวิวัฒน์ 2518 : 123 - 125) แต่อย่างไรก็ตามอาจารย์ที่ปรึกษาควรมองนักศึกษาในแง่ที่เป็นมนุษย์ที่มีความแตกต่าง มีความต้องการ เป็นของตนเอง และมนุษย์ทุกคนมีความสามารถพอที่จะเผชิญปัญหา และแก้ปัญหาของตนได้ ถ้าได้รับการแนะแนวทางอย่างถูกต้องเหมาะสม (สุนน อมรวิวัฒน์ 2518 : 125)

ภักตรา จันทปัญญาศิลป์ (2519 : 7 - 8) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาพอสรุปได้ว่า ประกอบด้วย

1. สนับสนุน กระตุ้นให้นักศึกษานักในศักยภาพของตนเอง และส่งเสริมให้มีการพัฒนาในการเป็นบุคคลที่สามารถช่วยเหลือตนเอง ตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเองได้
2. ช่วยในการวางแผนการเรียนร่วมกับนักศึกษาในทุก ๆ เทอม
3. ช่วยในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนการเรียนหลังจากลงทะเบียนไปแล้วหากมีความจำเป็นโดยการถอนหรือเพิ่มวิชาเรียน
4. ช่วยในการปรับแผนการเรียนโดยใช้ผลการสอนเป็นเกณฑ์ ช่วยค้นหาสาเหตุและหาวิธีการปรับปรุง หากว่านักศึกษาที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ
5. แนะนำแหล่งประโยชน์ต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยที่นักศึกษามีสิทธิ์จะได้รับ หรือเพื่อรับการช่วยเหลือเพิ่มเติม
6. วางแผนการประกอบอาชีพร่วมกับนักศึกษา

ละออ ชุตติกร (2521 : 9) ได้ศึกษาถึงบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาในวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากผู้บริหาร อาจารย์ที่ปรึกษา และนักศึกษาและไต่ถามสรุปผลการวิจัยสอดคล้องกับการวิจัยข้างต้นในบางส่วน คือ งานที่อาจารย์ที่ปรึกษาควรปฏิบัติมากกว่างานอื่น ๆ คือการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักศึกษาในเรื่องหลักสูตร และแผนการเรียน การเลือกวิชา และการลงทะเบียนเรียน วิชาการเรียน การแก้ปัญหาทางการเรียน การเปลี่ยนถอนเพิ่มวิชาเรียนหรือการลาพักการเรียน รวมทั้งการให้คำแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาที่เรียนอ่อนให้ปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้น นอกจากนี้อาจารย์ที่ปรึกษาควรมีบุคคลิกภาพที่ดี วางตัวได้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใจกว้างมีอารมณ์มั่นคงยอมรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่ง Shotland (1976 : 48 - 49) กล่าวให้การสนับสนุนว่า อาจารย์ที่ปรึกษาจะกระทำบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีสัมพันธภาพที่ดีกับนักศึกษา มีความสนใจเต็มที่ที่จะให้ความช่วยเหลือนักศึกษาทั้งปัญหาทางด้านวิชาการเรียน และปัญหาส่วนตัว อย่างไรก็ตามมีหลายเสียงพูดกันว่าสัมพันธภาพระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยดำเนินไปไม่คึกคัก ซึ่งปัญหาหนึ่งอาจเกิดมาจากการที่อาจารย์มีบทบาทด้านอื่น ๆ อีกมาก เช่นการสอน การวิจัย การบริการและการบริหาร ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้ Wilson, Woods and Gaff (Shotland 1976 : 49) ได้สรุปผลการศึกษาว่า ไม่พบความสัมพันธ์กันระหว่างบทบาทดังกล่าวซึ่งผู้ศึกษาสรุปว่าไม่มีหลักฐานที่จะบ่งชี้ว่า บทบาทต่าง ๆ ของอาจารย์ที่เพิ่มมากขึ้นจะก่อให้เกิดผลทางลบ ต่อสัมพันธภาพระหว่างอาจารย์และนักศึกษา

หากมีคำถามว่า อาจารย์ที่ปรึกษาของนักศึกษาควรจะเป็นใคร คำตอบในที่นี้ คือ อาจารย์ทุกท่านสามารถเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาแก่นักศึกษาได้ แต่การที่จะปฏิบัติบทบาทให้ได้ผลดี สุมณ อมรวิวัฒน์ (2518 : 121) ได้เสนอว่าอาจารย์ควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักสูตร ลักษณะรายวิชา และวิธีจัดการเรียนการสอนของคณะให้เข้าใจแจ่มแจ้งและถูกต้อง จนสามารถจะให้คำแนะนำ และทางเลือกแก่นักศึกษาได้อย่างมั่นใจ
2. ศึกษาระเบียบและกฎเกณฑ์ของมหาวิทยาลัย และของคณะอย่างละเอียด พิจารณาถึงข้อยกเว้น และการยกข้อยกเว้นในข้อปฏิบัติต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อจะได้สามารถดูแลให้นักศึกษาประพฤติของสถาบัน และในเวลาเดียวกันก็ไม่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาที่เเกรงตรงจนกลายเป็นชนวนก่อความยุ่งยากขึ้นกับนักศึกษาเสียเอง

3. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับนิสิตในความดูแล และพยายามรู้จักเขาอย่างละเอียด พอสสมควรในท่านต่าง ๆ เพื่อจะได้ให้ความช่วยเหลือโดยตรงตามสภาพที่เป็นจริง. (Wrenn 1951 : IV)

4. มีการติดต่อปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิดในหมู่อาจารย์ที่ปรึกษาคู่กัน ทั้งนี้เพื่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และปรับปรุงการดูแลนิสิตได้ดีขึ้น

5. จัดเวลาให้คำปรึกษาแก่นิสิตในความดูแลอย่างสม่ำเสมอ

6. เก็บข้อมูลและเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับนิสิตในความดูแลไว้อย่างมีระบบระเบียบ

7. ตลอดเวลาที่นิสิตยังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย อาจารย์ที่ปรึกษาจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างสถาบัน ผู้บริหาร คณาจารย์ และนิสิต

ซึ่งความเห็นในท่านองเดียวกันนี้มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวสนับสนุนว่า กิจกรรม การให้คำปรึกษา และแนะแนวจะประสบความสำเร็จได้ อาจารย์จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจอย่างดี เกี่ยวกับหลักสูตร ลักษณะวิชา การจัดการเรียนการสอนของคณะ ภาควิชาต่าง ๆ อาจารย์จะต้องทราบข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับนิสิตเพื่อจะได้ให้การแนะนำได้อย่างเหมาะสมกับนิสิตแต่ละบุคคล จะต้องมีการติดตามผลความก้าวหน้าของนิสิตในความดูแล และที่สำคัญอาจารย์จะต้องมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา (Bossenmaier 1978 : 194 ;

Dressel 1974 : 57 - 58)

สุจริต เพียรชอบ (2520 : 72 - 75) กล่าวว่า การที่จะทำหน้าที่ครูที่ปรึกษา ให้ได้ผลดีนั้นควรปฏิบัติดังนี้ คือ พยายามศึกษาและเข้าใจนักเรียนที่ตนให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี ศึกษาและพยายามทำความเข้าใจหลักสูตรให้ถ่องแท้ถึงจุดมุ่งหมาย วิชาบังคับ วิชาเลือก พยายาม ติดตามความคืบหน้า และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งหลักสูตร การลงทะเบียน การจัดกิจกรรม ต่าง ๆ ทำความเข้าใจเรื่องการลงทะเบียนและชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจ ทำความเข้าใจกับนักเรียน ให้นักเรียนเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบของตนเอง ประชุมนักเรียนที่อยู่ในความดูแลเป็นประจำ เพื่อทราบปัญหาและช่วยเหลือให้คำปรึกษาทั้งด้านวิชาการ สุขภาพอนามัย ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาส่วนตัว เมื่อนักเรียนขอคำปรึกษาหรือความช่วยเหลือใด ๆ ควรช่วยทันที ในการให้คำปรึกษานั้น ครูที่ปรึกษาควร เป็นนักประชาธิปไตย การให้คำปรึกษาแนะนำหากผิดพลาดควรรับแก้ไขโดยควน

เมื่อให้คำปรึกษาไปแล้วควรบันทึกไว้เพื่อเตือนความทรงจำ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ปรึกษาเป็นรายบุคคล มีการสังสรอย่างเป็นกันเอง เพื่อสร้างความสนิทสนมและความสัมพันธ์ระหว่างครูที่ปรึกษากับนักเรียน พยายามปรับปรุงบุคคลิกภาพของตนให้เหมาะสมกับการเป็นครูที่ปรึกษา โดยการยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นกันเองกับนักเรียน กระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านคุณธรรม คัดคอกับผู้ปกครองเป็นครั้งคราว และรักษาความลับของนักเรียนเป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทคานกิจการนักศึกษา ได้แก่กิจกรรมต่าง ๆ อันประกอบด้วย การเป็นที่ปรึกษาแก่นักศึกษาในปัญหาคานวิชาการ ปัญหาส่วนตัว ปัญหาสังคม และปัญหาคานวิชาชีพ และบทบาทในการให้คำปรึกษา จะกระทำโดยอย่างไรมีประสิทธิภาพ อาจารย์จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร ระเบียบ การบริการสวัสดิการเป็นอย่างดี อาจารย์ควรมีสัมพันธภาพที่ดีกับนักศึกษา ยอมรับนักศึกษาในฐานะบุคคลที่มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง อาจารย์ควรจัดเวลาว่างที่แน่นอนให้นักศึกษาได้เข้าพบเพื่อปรึกษาปัญหา หรือขอคำแนะนำ อาจารย์ควรรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนักศึกษา และติดตามผลการเรียนของนักศึกษา เพื่อจะได้มีการปรับปรุงแก้ไข และให้ความช่วยเหลือได้ในเวลาที่เหมาะสม คัดคอกับผู้ปกครองของนักศึกษาในกรณีจำเป็น และพร้อมกันนี้อาจารย์ควรรักษาความลับของนักศึกษาไม่เปิดเผยหากไม่มีเหตุผลสมควร

บทบาทคานการบริหารและวิชาชีพ

มหาวิทยาลัย คณะ สถาบัน และแผนกวิชา ควรยอมรับว่างานที่เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของอาจารย์ประจำมีได้มีแต่งงานสอนเท่านั้น ยังมีงานอื่น ๆ ร่วมด้วยอีกมาก เช่นงานวิจัย งานบริการสังคม งานกิจการนักศึกษา และหน้าที่อีกประการหนึ่งซึ่งอาจารย์ทุกท่านสมควรจะลิ้มเลือนก็คือ หน้าที่รับผิดชอบต่อวิชาชีพ ละขอ หุตางกูร (ม.ป.ป.: 42-43) ได้กล่าวไว้ว่าในการวางแผนการศึกษาพยาบาล วัตถุประสงค์และนโยบายอันเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งคือมุ่งให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพพยาบาลโดยเข้าร่วมในกิจกรรมของวิชาชีพ มีความรู้ทันสมัยเกี่ยวกับความก้าวหน้าในวิธีการรักษา ซึ่งจะมีผลสะท้อนคอกการพยาบาลผู้ป่วยและนอกจากนี้พยาบาลในอนาคตควรจะต้องมีเอกลักษณ์ของตนเอง มีอิสระ มีอำนาจตัดสินใจรับผิดชอบในขอบข่าย

งานของตนเอง มีทักษะเฉพาะตัวและมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลที่ดี และตระหนักได้ถึงบทบาทของตนเอง รวมเมื่อรวมใจกันพัฒนาวิชาชีพพยาบาลให้มีความเจริญก้าวหน้า (Gamer 1979 : 109 - 111) ซึ่ง คัมภีร์ มัลลิกะมาศ (2518 : 35) ได้กล่าวถึงความเห็นสอดคล้องกันว่า ลักษณะหนึ่งของพยาบาลที่ดี จะต้องมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ คือ สนใจในเรื่องสุขภาพอนามัยของประชาชน ส่งเสริมวิชาชีพให้ก้าวหน้า เข้าร่วมเป็นสมาชิกในสมาคมวิชาชีพพยาบาล เขียนบทความข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ลงในวารสาร เพื่อเป็นการพัฒนาและเผยแพร่วิชาชีพ (Hayter and Rice 1979 : 206) ส่งเสริมความก้าวหน้าของสถานศึกษา มุ่งกระทำความดีเพื่อจรรโลงชื่อเสียงของสถาบัน ขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติมให้แก่ตนเอง รับผิดชอบเขตการปฏิบัติงานในวิชาชีพ พยายามรักษามาตรฐานในสิ่งที่และถูกต้องตามสิทธิทางกฎหมาย ชี้นทะเบียนประกอบโรคศิลป์ และประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในขอบเขตของจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ

สมชาย ทยานยง และชนิกา ศิลปอนันต์ (2519 : 104 - 106) ได้กล่าวถึงงานเสริมสร้างวิชาการและวิชาชีพได้แก่ การขวนขวายหาความรู้ในสาขาวิชาที่สอน การอ่านหนังสือ วารสารวิชาชีพ การรวมประชุม และสัมมนาในสมาคมวิชาชีพ ซึ่งทั้งนี้ก็มีนักการศึกษาอีกหลายท่าน ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่าบทบาทของอาจารย์พยาบาลและอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา นอกจากงานสอน งานวิจัย งานบริการสังคมแล้ว ยังรวมถึงบทบาทอื่น ๆ อีกเช่นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถาบันการศึกษา การเข้าร่วมประชุมเป็นกรรมการของสถาบัน และของสมาคมวิชาชีพ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ ซึ่งผู้บริหารควรส่งเสริมให้ และให้การยอมรับ อันจะก่อให้เกิดขวัญและแรงจูงใจที่ดี (Gallagher 1965 : 58 - 61 ; O' Kane and Meyer 1982 : 413 ; Romney and Manning 1974 : 13 - 15)

สิปปนันท์ เกตุพิศ (2517 ก : 1) ได้กล่าวถึงงานของอาจารย์ในด้านการบริหาร คือการเป็นกรรมการบริหารกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งของสถาบันและภายนอกสถาบัน ซึ่งรวมทั้งการเป็นสมาชิกคณะกรรมการระดับชาติ การเดินทางไปร่วมประชุม หรือเยี่ยมเยียน สังเกตการณ์ งานด้านการบริหาร และการมีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย และงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ จากการสัมมนาเรื่องบทบาทของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย (บุณธรรมกิจปริศนาปริสสุทธิ์, ผู้รวบรวม 2520 : 32) ได้กล่าวถึงบทบาทด้านการบริหารของอาจารย์

ได้แก่ การศึกษาและการปฏิบัติให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย และระเบียบข้าราชการพลเรือน การร่วมมือในกิจกรรมที่ส่งเสริมงานบริหารของมหาวิทยาลัย

Brown and Thornton (1971 : 46 - 47) กล่าวว่าอาจารย์ควรมีบทบาทในการเข้าร่วมเป็นภาระในการจัดตั้งนโยบาย และดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารสถาบันการเข้าร่วมประชุมภายในคณะ ร่วมจัดตั้งนโยบายทางด้านวิชาการ ปรับปรุงคุณภาพการศึกษา การดำรงตำแหน่งทางด้านการบริหาร การเข้าร่วมในสมาคมวิชาชีพ และรวมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางวิชาชีพ ซึ่ง Rapee Suvanajata (1975 : 11) กล่าวว่างานด้านบริหารของอาจารย์ได้แก่การประชุมเรื่องทั่ว ๆ ไป การร่วมพิจารณาโยบายการบริหารของสถาบัน เช่น คำนงงบประมาณ การบริหารงานบุคคล รวมทั้งการพิจารณาโยบายทางด้านวิชาการ ฟาริคา อิมราฮิม (2523 : 21 - 22) กล่าวถึงบทบาทในการพัฒนาวิชาชีพว่ามีได้ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน เช่น การประชุมวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาเพิ่มเติมเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ การอ่านวารสารวิชาชีพพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาลเพื่อพัฒนาคุณภาพการพยาบาล การแสดง - ปรากฏาที่ส่งเสริมความก้าวหน้าและเผยแพร่วิชาชีพ การรวมกิจกรรมของวิชาชีพ และการอภิปรายปัญหาในค่านวิชาชีพร่วมกัน ซึ่ง Knowles (1970 : 79 - 80) ได้กล่าวสนับสนุนไว้ในทำนองเดียวกันว่า อาจารย์นอกจากจะมีหน้าที่รับผิดชอบในค่านวิชาการแล้วยังจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสถาบันและวิชาชีพด้วย โดยให้การสนับสนุนและช่วยเหลือกิจกรรมของสถาบันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นกรรมการในการประชุมต่าง ๆ รวมและช่วยเหลือกิจกรรมการบริหาร การบริการของสถาบัน ร่วมในการจัดตั้งและปรับปรุงโปรแกรมการศึกษาของสถาบัน เข้าร่วมกิจกรรมกับสมาคมวิชาชีพ พัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางด้านการบุคคลิกภาพ และเป็นตัวแทนที่ดีของวิชาชีพ รวมต่อสู้ปกป้อง คุ้มครอง และพิทักษ์ผลประโยชน์ของวิชาชีพ (Camer 1979 : 111)

จากวรรณคดีต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วเบื้องต้น อาจพอสรุปได้ว่า บทบาทด้านการบริหารวิชาชีพของอาจารย์พยาบาล มีได้ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน อันประกอบด้วยการศึกษา และปฏิบัติให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย และระเบียบข้าราชการพลเรือน การมีส่วนร่วมในการพิจารณาโยบายและกระทำกิจกรรมด้านการบริหารและค่านวิชาการของสถาบันการ

ศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ภายในขอบเขตของสิทธิที่พึงกระทำได้ การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและเป็นการพัฒนาวิชาชีพ การติดตามความก้าวหน้าทางวิชาชีพเพื่อให้มีความรู้ที่ทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ การเข้าร่วมในสมาคมวิชาชีพรวมทั้งการร่วมอภิปรายและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของวิชาชีพ การประพฤติปฏิบัติตนในขอบเขตจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ กระทำตนเป็นแบบอย่างและตัวแทนที่ดีทั้งคณาวิชาการและวิชาชีพ

การศึกษาบทบาทของอาจารย์คณาต่าง ๆ

มีการศึกษาที่ตามมาของหลายท่านที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ เช่น Barnard (1972 : 3712 - A) ได้ศึกษาถึงความคาดหวังในบทบาทและความขัดแย้งในบทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัย โดยสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาจำนวน 125 คน และอาจารย์ จำนวน 67 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งกิจกรรมในบทบาทของอาจารย์ออกเป็น 17 ส่วน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า อาจารย์มีความเห็นว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดคือ การสอน อาจารย์และนักศึกษาทั้งสองกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า การสอนและการแนะแนว (Counseling) เป็นกิจกรรมที่สำคัญ สำหรับกิจกรรมคณาการวิจัย การเป็นที่ปรึกษา (Consulting) และการให้บริการ นักศึกษาให้ความสำคัญน้อยกว่าอาจารย์ อาจารย์มีความเห็นว่า งานวิจัยและการเขียนบทความทางวิชาการ เป็นปัญหาขัดแย้งมากที่สุด เพราะอาจารย์คิดว่ากิจกรรมนี้มีความสำคัญมาก ทั้งต่อตนเองและโดยส่วนรวม หากแต่เวลาไม่ค่อยจะมีเวลาให้กับกิจกรรมนั้น ๆ มากนัก เพราะมีงานสอนและงานเกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษามากพร้อมกันนี้ ก็ยังมีข้อเสนอแนะอีกด้วยว่า นอกจากการศึกษาถึงความคาดหวังของนักศึกษาแล้ว ควรจะได้มีการศึกษาถึงความคาดหวังของผู้บริหารพร้อมกันไปด้วย

Rapee Suvanaajata (1975 : 159 - 169) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยในประเทศไทย" ถึงคุณสมบัติที่ควรมีของอาจารย์ สิทธิหน้าที่ที่สำคัญที่สุดและสำคัญรองลงมา รวมทั้งสาเหตุแห่งความคับข้องใจของอาจารย์ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีกลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยเป็นผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถาม 2 แบบคือ แบบที่ 1 สำหรับอาจารย์

จำนวน 313 คน และสำหรับผู้บริหาร จำนวน 132 คน แบบที่ 2 เป็นแบบสอบถาม สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในปี พ.ศ. 2516 จากคณะวิทยาศาสตร์ และรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจากคณะวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 222 คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ อาจารย์และผู้บริหารส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า การสอน การวิจัย การเขียนเอกสาร ตำรา และให้คำแนะนำแก่นักศึกษาเป็นหน้าที่สำคัญมากกว่าหน้าที่อื่น ๆ นักศึกษามีความเห็นว่ หน้าที่สำคัญของอาจารย์ 3 ประการแรก คือ การสอน การให้คำแนะนำแก่นักศึกษา และการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ การวิจัย และการเขียนบทความเอกสาร ตำรา ก็ถือเป็นหน้าที่สำคัญสำหรับอาจารย์เช่นกัน ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิในการปฏิบัติงานของอาจารย์ทั้งผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา มีความเห็นตรงกันว่า อาจารย์ควรมีสิทธิในด้านการกำหนด เนื้อหาสาระ และวิธีสอนมากกว่าสิทธิใน ด้านอื่นทั้งหมด สำหรับความคืบหน้าของการปฏิบัติงานของอาจารย์ จากการสำรวจพบว่า ในขณะที่นักศึกษาและผู้บริหารส่วนใหญ่ต้องการให้อาจารย์เป็นนักวิชาการ มีความสามารถในการสอน การวิจัย และมีมนุษยสัมพันธ์ อาจารย์รู้สึกว่าการสนองความต้องการของนักศึกษา และผู้บริหาร เป็นภาระที่หนักมากและยากที่จะทำได้ สภาพการณ์หลายประการในมหาวิทยาลัย ไม่เอื้ออำนวยต่อความตั้งใจในการพัฒนาตนเองและปฏิบัติงานได้เต็มที่

สมบัติ พันธุ์คง (2520 : ค) ใ้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทค่านวชาการของอาจารย์พยาบาลในสถาบันการศึกษาพยาบาลในกรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทค่านวชาการของอาจารย์พยาบาลในสถาบันการศึกษาพยาบาล โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาล จำนวน 42 คน อาจารย์พยาบาล 166 คน จากสถาบันการศึกษาพยาบาล 5 แห่งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น ผลการวิจัยพอสรุปได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทค่านวชาการของอาจารย์พยาบาลระหว่างผู้บริหารและอาจารย์พยาบาลในแต่ละคาน และโดยส่วนรวม ไม่แตกต่างกัน
2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทค่านวชาการของอาจารย์พยาบาล ระหว่างกลุ่มที่มีวุฒิปริญญาตรีและต่ำกว่า กับกลุ่มที่มีวุฒิสุงกว่าปริญญาตรี ในแต่ละคานแตกต่างกันในคานการ

ส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาบุคลากร ส่วนค่านอื่นไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบโดยส่วนรวม ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทค่านวิชาการของอาจารย์ที่มีวุฒิต่างกัน ไม่แตกต่างกัน

3. เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์พยาบาล ระหว่างสถาบันพยาบาลที่มีคณะแพทยศาสตร์ และไม่มีคณะแพทยศาสตร์ แตกต่างกันในค่านหลักสูตรและการสอน ค่านการส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาบุคลากร ค่านการวิจัย และเผยแพร่ความรู้ ส่วนค่านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบโดยส่วนรวมพบว่าแตกต่างกัน

Kroeker (1974 : 218) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการรับรู้ในเป้าหมายและหน้าที่ของสถาบันในระดับอุดมศึกษาชั้นสูง 4 ปี ระหว่างคณาจารย์ นักศึกษา และผู้บริหาร โดยการให้บุคคลทั้ง 3 กลุ่ม ตอบแบบสอบถามซึ่งครอบคลุมเป้าหมายและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย โอกลาโฮมา (Oklahoma University) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า คณาจารย์ นักศึกษา และผู้บริหาร มองเห็นความสำคัญของเป้าหมายและหน้าที่ของสถาบันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คณาจารย์และผู้บริหารมีแนวโน้มที่จะเห็นพ้องต้องกันในการรับรู้ของเป้าหมายและหน้าที่ แต่สำหรับนักศึกษานั้นมีความคิดเห็นแตกต่างกัน และเมื่อวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องกันพบว่า เป้าหมายและหน้าที่ของสถาบันนั้นมีความสัมพันธ์กันในทางนิยาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หน้าที่ของสถาบันนั้นต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของสถาบันด้วย

จากวรรณคดีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของอาจารย์พยาบาลและอาจารย์ในสถานอุดมศึกษาทั่ว ๆ ไป คงกล่าวเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า อาจารย์ในสาขาวิชาชีพพยาบาล ซึ่งเป็นคณะวิชาหรือภาควิชาหนึ่งในมหาวิทยาลัย ต้องกระทำบทบาทในค่านต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับปรัชญาและความมุ่งหมายของมหาวิทยาลัย คือ การสอน การวิจัย การเขียนตำราและบทความ การบริการสังคม กิจกรรมนักศึกษา การบริหารและวิชาชีพ และการกระทำบทบาทใด ๆ ใดอย่างมีประสิทธิภาพไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งมากนัก จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความต้องการของบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกเหนือไปจากความต้องการของตนเอง การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาดังบทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการรับรู้ของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา โดยผู้วิจัยมีความคิดพื้นฐานว่า การปฏิบัติบทบาทของอาจารย์ใดอย่างมีประสิทธิภาพ ในประการหนึ่งขึ้นอยู่กับเป้าหมายที่ชัดเจนของอาจารย์เอง และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวของอาจารย์ ในที่นี้หมายความว่าถึงผู้บริหารและนักศึกษา ที่เอื้ออำนวยให้สามารถประสพผลสำเร็จตามความมุ่งหวัง